

Dwory szlacheckie na Ziemi Olkuskiej

Dwór to dom polskiej szlachty znajdujący się na wsi. Był parterowy i budowany na planie prostokąta. Z przodu znajdował się dziedziniec a z tyłu – ogród.

Architektoniczny styl dworowy, powstał w okresie renesansu. Posiada swoje własne **cechy**: charakterystyczny ganek i kolumny, dach czterospadowy.

Nieopodal dworu stały **budynki pełniące określoną funkcję**: oficyny (budynki pomocnicze, np. gospodarcze, mieszkania dla służby lub gości), lamus, (tj. magazyn), kordegarda (budynek dla stróża), stodoły, stajnie, wozownie, czworaki (dla folwarcznych robotników).

Wewnątrz dworu znajdowały się **pomieszczenia**: główna sień (z ławami, ścianami ozdobionymi bronią i trofeami myśliwskimi), salon z kominkiem (z makatami, kobiercami na ścianach), jadalnia, w której stał kredens.

Podłogi były wykonane z desek, potem z parkietu. Na podłogach były położone skóry zwierząt, dywany.

Meble to m. in.: stoły, ławy, komody, skrzynie, biurka, sekretarzyki.

Stragaże tj. belki podtrzymujące strop były ozdobione m. in. nazwiskami i herbami właścicieli.

Do dworu wiodła **aleja**.

Na terenie Ziemi Olkuskiej zachowało się kilka dworów pochodzenia szlacheckiego, które znajdują się w miejscowościach:

Kwaśniów Dolny,
Tarnawa,
Glanów,
Bolesław,
Krzykawka,
Olkusz (Dworek Machnickich),
Rabsztyn (Dwór pod Orlim Gniazdem),
Poręba Dzierżna,
Ściborzyce,
Podlesice,
Domaniewice,
Imbramowice,
Klucze,
Wolbrom (Dworek Nowakowskich).

W Kwaśniowie Dolnym znajduje się Zamek na podwórku – wieża mieszkalno-obronna, z połowy XVI w. Ściany posiadają metr grubości, są zbudowane z kamienia. Budynek jest dwukondygnacyjny, po dwa pomieszczenia w każdej kondygnacji, zbudowany na planie prostokąta. Jego wymiary, to: ok. 5 na 7 m.

Zespół dworsko-parkowy znajduje się w Tarnawie, z XVIII w. . Należy on do rodziny Novaków od 1888 r. Dwór Jest świetnie zachowany.

Otacza go park krajobrazowy z pomnikami przyrody. Posiadłość jest własnością prywatną.

W **Glanowie stoi dwór z końca XVIII w. – powstańcza reduta**. W 1863 r. podczas powstania styczniowego, Rosjanie zaatakowali dwór. Powstańcy jednak bronili się zaciekle i Rosjanie byli zmuszeni odstąpić od oblężenia. Jednak już po bitwie, zastrzelili Leona Rutkowskiego, który prawdopodobnie dowodził obroną dworu. Z pożaru wywołanego walką cudownie ocalał, choć ucierpiał, wizerunek matki Boskiej. Dlatego glanowski dwór nazwano „Niezdobytym dworem”. Warto dodać, że Artur Grottger namalował obraz „Obrona dworu w Glanowie”, który można podziwiać w Muzeum Narodowym w Krakowie. Właściciele dworu podczas okupacji hitlerowskiej, w dworku na strychu ukrywali Żydów i Polaków, jak również wybitnych polskich naukowców - prof. Laurę Kaufman – genetyka z Puław i prof. Janusza Groszkowskiego. Obecnie dwór jest własnością prywatną.

Bolesław słynie z Dworu, który jest siedzibą Centrum Kultury im. Marii Płonowskiej w Bolesławiu. Dwór pochodzi z XVII w. Posiada on nietypową strukturę – do dworu jest dobudowane skrzydło. Całość jest w kształcie litery L. W dworze przebywał m. in. król Stanisław August Poniatowski. Mieszkała też tutaj **Maria Płonowska – jedna z najwybitniejszych malarzy polskich początku XX w.** Jej ulubionymi formami malarskimi były pejzaże i portrety. Obecnie na parterze znajdują się dwie przestronne sale. Na piętrze są pracownie artystyczne, pomieszczenia administracyjne. W parterze skrzydła bocznego jest kuchnia, pomieszczenia gospodarcze, a na piętrze tegoż skrzydła – pokoje hotelowe. W piwnicach natomiast jest restauracja i kawiarnia. Budowla znajduje się na terenie pięknego, bolesławskiego parku dworskiego.

Krzykawka także może poszczycić się dworem. Pochodzi on z XVIII w. Nieopodal znajduje się **pomnik ku czci poległych w bitwie, która rozegrała się podczas powstania styczniowego**, w dniu 5 maja 1863 r., podczas której **zginął Włoch - pułkownik Francesco Nullo oraz Polak – Eugeniusz Romer (stryj sławnego geografą Eugeniusz Romera)**. Wnętrze posiada układ dwutraktowy, cztery pomieszczenia rozdzielone sienią. Obecnie w dworze mieści się filia Centrum Kultury im. Marii Płonowskiej, filia Gminnej Biblioteki im. Waśniewskich w Bolesławiu, Centrum Legendy w Krzykawce.

Z kolei **w Olkuszu stoi Dworek Machnickich z połowy XIX w.** Znajdują się tu: olkuskie Centrum Kultury, Muzeum Wikliny Władysława Wołkowskiego, Muzeum Afrykanistyczne im. Dr. Bogdana Szczygła, Miejska Galeria Sztuki OK.NO oraz Galeria Małopolskiego Biura Wystaw Artystycznych.

Ostatnią właścicielką była Ewa Machnicka – Bejgier, która sprzedała dworek miastu. W bliskim sąsiedztwie dworu znajduje się dawny dom siostr zakonnych od św. Wincentego à Paulo (szarytek), budynki dawnej Ochronki św. Marcina (z początku XX w.) i dawnego szpitala św. Błażeja (szpital powstał ok. 1815 r., obecnie prawie w całości nie istnieje, ale w jego części istniejącej umieszczono zbory Muzeum Afrykanistycznego).

Niegdys w Olkuszu był także dwór Mroczkowskich, ale już dzisiaj nie istnieje. Był drewniany, stał na podmurówce z kamienia i cegły. Posiadał ganek z kolorowymi szybami. W okresie międzywojennym u państwa Mroczkowskich bywał Marszałek Józef Piłsudski. Istnieje pamiątkowe zdjęcie osób stojących przed dworem: Marszałka Józefa Piłsudskiego, jego pierwszej żony Marii, Marcelego Mroczkowskiego, adiutanta Bolesława Wieniawy Długoszowskiego, Antoniego Minkiewicza – ministra w rządach międzywojennych i jego żony, jak również postać malarki Marii Płonowskiej oraz panny Mroczkowskiej. W dworku

zatrzymywał się także austriacki przedsiębiorca – Peter Westen, właściciel olkuskiej fabryki naczyń. Pamiątką po dawnym dworze jest olkuska ulica, którą nazwano Dworską.

Nieopodal Olkusza, obok ruin zamku **w Rabsztynie, znajduje się Dwór pod Orlim Gniazdem.** Powstał w I poł. XVIII w. Jest to obecnie przebudowany, trzykondygnacyjny budynek.

W Porębie Dzierżnej znajduje się dwór z XVIII w. Jest parterowy na planie prostokąta. To klasycystyczna budowla ale bez typowej dla dworów kolumnady. Do gmachu wchodzi się przez drewniany, przeszklony ganek. Wokół dworu rośnie starodrzew z pomnikami przyrody. Po przeciwnej stronie drogi, znajduje się park ze stawami, ongiś należący do dworskiej posiadłości.

Ściborzyce chlubią się z budowli – która jest według niektórych pałacem, a według innych – okazałym dworem. Dwór/Pałac składa się z czterech kondygnacji. Zbudowany jest na planie zbliżonym do kwadratu. Dolna kondygnacja zbudowana jest z kamienia, a parter i piętra – z cegły. Dach jest wysoki, czterospadowy. Wejście stanowi pięcioboczny ryzalit. Okna posiadają różnorodne kształty. Ściany dworu/pałacu są ozdobione ornamentami, które kontrastują z ceglаныmi ścianami.

W pałacu znajdowały się: sień, dwubiegunowe schody, salon, biblioteka, dwie klatki schodowe.

Nieopodal pałacu wybija wywierzyskowe **źródło „Jordan”**.

Budowla jest otoczona pięknym parkiem. Dwór jest własnością prywatną.

W Podlesicach II stoi drewniany dwór, będący własnością prywatną.

Dwór stał niegdyś w Domaniewicach. Był to budynek parterowy, zbudowany na planie prostokąta, z oszkloną werandą i tylnym wyjściem do ogrodu, otoczony ogrodem. W latach 80-tych pozostałości dworu wyburzono, a nieopodal wybudowano szkołę w dworkowym stylu architektonicznym.

W cieniu klasztoru sióstr norbertanek – Sanktuarium Meki Pańskiej, posiadającego łaskami słynący Obraz Pana Jezusa Cierpiącego, stoi **dwór w Imbramowicach.** Jest to **kapelania** – dom kapelana klasztoru. Budynek jest parterowy, dwutraktowy, o wymiarach 15/9 metrów, dach czterospadowy, łamany – „polski”, wejście znajduje się w ryzalicie (występ w elewacji), na froncie posiada pilastry tj. płaskie filary, nieco wystające przed lico ściany. Nieopodal dworu widnieje brama z dzwonnica.

W **Kluczach znajduje się pałac,** powstały w miejscu dawnego dworu. Niegdyś właścicielami pałacu byli niemieccy przemysłowcy Mauve, którzy podczas okupacji hitlerowskiej pomagali w różnoraki sposób kluczewskim rodzinom.

W Wolbromiu znajduje się zniszczony dworek Nowakowskich. Stoi na kamiennej podmurówce, ściany są modrzewiowe, dach dwuspadowy. Dawniej prawdopodobnie posiadał kolumny i ganek.

Dworki Ziemi Olkuskiej świadczą o jej historii i patriotyzmie ich mieszkańców.

Źródła:

-Jacek Sypień, Dwory szlacheckie Ziemi Olkuskiej, Olkusz, Grafpress Łukasz Kajda, 2013, ISBN 978-83-934559-7-3;

-Polski dwór szlachecki, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Polski_dw%C3%B3r_szlachecki>;

-Olgerd Dziechciarz, Wieża mieszkalno-obronna w Kwaśniowie Dolnym, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie: <https://przeglad.olkuski.pl/wieza-mieszkalno-obronna-w-kwasniowie-dolnym/>;

-Oprac. Tadeusz Śledzikowski, Zespół dworsko-parkowy. Tarnawa, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie: <<https://zabytek.pl/pl/obiekty/tarnawa-zespol-dworsko-parkowy>>;

-Dwór w Glanowie, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dw%C3%B3r_w_Glanowie>;

-Dwór w Bolesławiu, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dw%C3%B3r_w_Boles%C5%82awiu>;

-Dwór w Krzykawce, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dw%C3%B3r_w_Krzykawce>;

-Maria Płonowska, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Maria_P%C5%82onowska>;

-B. Sanocka, Dworek Machnickich w Olkuszu, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie: <<https://dniedzictwa.pl/dworek-machnickich/>>;

-Dwór w Porębie Dzierżnej, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dw%C3%B3r_w_Por%C4%99bie_Dzier%C5%BCnej>;

-B. Sanocka, Dwór Popielów i źródło „Jordan” w Ściborzycach, [online], [dostęp: 04.05.2020], Dostępny w Internecie: <<https://dniedzictwa.pl/dwor-popielow-i-zrodlo-jordan-w-sciborzycach/>>.

Oprac. Iwona Rams